

ÇEVREDBİLİMİ AÇISINDAN ESKİ EHIR'DE KULLANILAN KAZAN TATAR TÜRKÇESİ *

Erdoğan BOZ**
Semra GÜNAY AKTA***
Fatih DOĞRU****
Songül LBA*****

ÖZET

Çevre dilbilimi (eco-linguistics) çok dilliliğe, dillerin korunmasına ve geliştirilmesine vurgu yaparak diller arası etkileşimi araştıran bir alan olarak 70'li yılların başından itibaren önem kazanmış disiplinler arası bir çalışmaya alanıdır.

Çevre dilbilimi, dil-toplum-kültür-çevre ilişkisine ve sorunlarına bilinen, kalıplaşmış resmi çerçevenin dışında bakar ve biyolojideki çeşitliliğe benzer bir çeşitliliğin kültür ve dilde de olması gerektiğini savunur.

Dil doğal bir kaynaktır tıpkı bitkiler ve hayvanlar gibi. Çevre dilbilimi, çevremizde önemli bir yere sahip olan bitki, hayvan v.d. doğal unsurlarının korunmasını ve doğal ortamında yaşamasını dikkate alır. Çevre dilbilimi de (insan için) en az bir bitki veya bir hayvan kadar değerli olan dilin korunması ve kendi doğal ortamında yaşaması üzerinde durur.

19. yüzyılın sonunda Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Kazan Tatarlarının küçük bir kısmı Eski Ehir'in Çifteler ilçesi Osmaniye köyüne gelip yerleşmişlerdir. Uzun yıllar kendi köy ortamlarında Kazan Tatar kültürünü yaşatan ve dillerini kullanan Tatarlar, eğitim, geçim sıkıntısı, evlilik v.d. nedenlerden dolayı köylerini terk ederek başta Eski Ehir olmak üzere büyük yerleşim birimlerine göç etmişlerdir. Böylelikle uzunca bir süre günlük hayatta etkin bir şekilde kullanılan Kazan Tatar Türkçesi, giderek alan boşaltmış ve yerini Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Bu durum çevre dilbilimi açısından bir kayıptır. Bu bağlamda Kazan Tatar Türkçesinin alan boşaltarak belli yaş aralığında kullanılıyor olması başta Kazan Tatarları olmak üzere ve çevreye duyarlı herkes tarafından dikkate alınmalıdır.

Bu bildiride (yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında) Eski Ehir'de konuşulan Kazan Tatar Türkçesinin çevre dilbilimsel açıdan incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre dilbilimi, Eski Ehir, Kazan Tatar Türkçesi, Osmaniye.

* Bu makale, malzemesi 112K405 numaralı "Eski Ehirli Dil Atlası" adlı TÜB-TAK projesinden çıkartılarak III. Uluslararası Tatarların Tarihi Mirası Sempozyumunda (9-11 Ekim 2013 Eski Ehir) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

** Prof. Dr., Eski Ehir Osmangazi Üniversitesi, Eski Ehir – TÜRK YE, E-posta: dr.erdoganboz@gmail.com.

*** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eski Ehir – TÜRK YE, E-posta: semragunay@anadolu.edu.tr

**** Ar. Gör., Eski Ehir Osmangazi Üniversitesi, Eski Ehir – TÜRK YE, E-posta: fdogru@ogu.edu.tr

***** Yüksek Lisans Örencisi, Eski Ehir Osmangazi Üniversitesi, Eski Ehir – TÜRK YE, E-posta: songulilbas@gmail.com

KAZAN TATARIAN TURKISH SPOKEN IN ESKİ EHİR: FROM THE POINT OF ECO-LINGUISTICS

ABSTRACT

Eco-linguistics is an interdisciplinary field of study that emphasizes multilingualism, preservation and development of languages and studies the interaction among languages. This field of study has become more of an issue since the early seventies.

Eco-linguistics, perceives language-society-culture-environment relationship and problems through a framework different from the common, stereotyped, formal one. It supports the idea of a variety in language and culture similar to the one in biology.

Similar to plants and animals, language is a natural source. Environmental science (bionomics), puts emphasis on the issue that plants, animals and other elements of nature should be preserved and live in their habitat. Similarly, eco-linguistics mentions the necessity of language, which is as important as plants and animals, being preserved and living in its natural environment.

Soma of Kazan Tatars who had to move to Turkey in the late 19th century settled in the village Osmaniye in Çifteler district of Eski ehir. These Tatars who had preserved their culture and language for many years had to leave their village and move to cities, especially Eski ehir, due to some reasons such as education, financial difficulties and marriage. Thus, Kazan Tatarian Turkish that had been used effectively in daily life for a long time gave its place to Turkey Turkish. This case can be considered as a loss in terms of eco-linguistics. In this sense, the fact that Kazan Tatarian Turkish is used only by people at a certain age range should be taken into consideration by the ones who are environmentally conscious and especially by Kazan Tatars.

In this paper, in the light of the information stated above, Kazan Tatarian Turkish is studied from the point of eco-linguistics.

Keywords: Eco-linguistics, Eski ehir, Kazan Tatarian Turkish, Osmaniye.

G R

KAZAN TATARLARI VE KAZAN TATAR TÜRKÇESİ

Kazan Tatarlarının ya adıkları dil-Kama bölgesine çok erken dönemlerden itibaren Türk boyları yerle meye ba lamı lardır. Miladın ilk asırlarında Hunlar ve Sabirler bölgeye gelmişlerdir. Tatarların ilk etnik oluşumu ise, VI. yüzyılda buraya gelen Bulgar Türkleriyle gerçekleşmiştir. Bölge Moğol ve Timur orduları tarafından ele geçirilmiş ve bir türlü siyasi istikrar sağlanamamıştır. 1437-1552 yılları arasında hüküm süren Kazan Hanlığı, yıllarca Ruslara karşı mücadele etmiş ancak bu tarihten sonra Rusların esaretine girmiş ve uzun süre bu esaretten kurtulamamıştır. 1917'de kurulan Tatar devleti, bir yıl geçmeden Bolşevikler tarafından paramparça edilir ve Sovyetler Birliği'ne ba lıdır. 1990'da bağımsızlığını ilan eden Tataristan Cumhuriyeti hiçbir ülke tarafından tanınmayınca 1994 yılında Rusya Federasyonu'na bağımlı özerk bir cumhuriyet statüsüne kavuşmuştur.

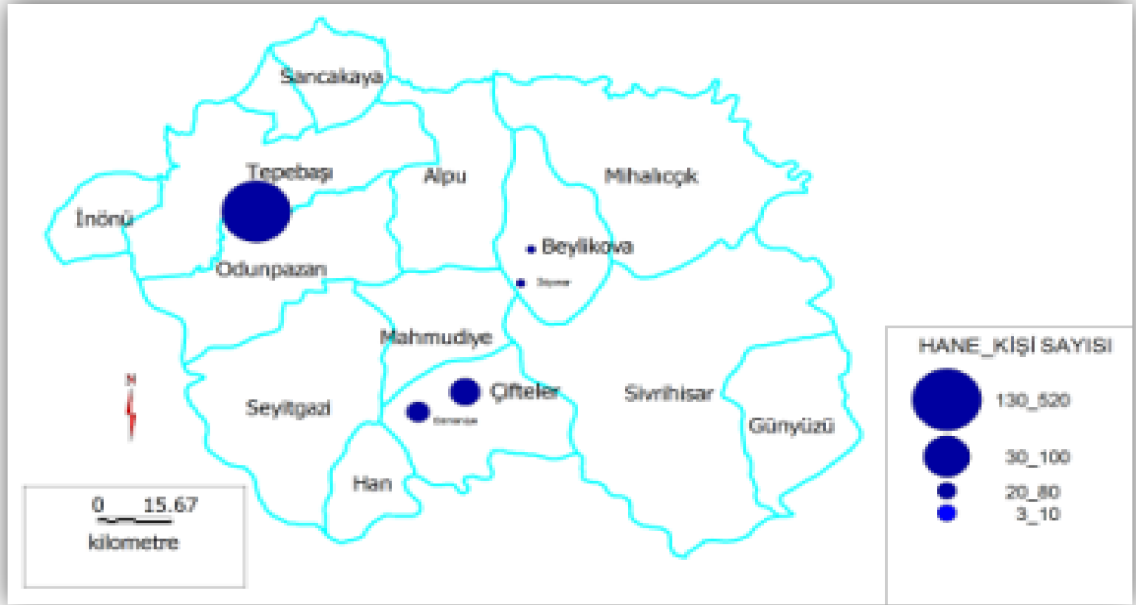
Kazan Tatar Türkçesi, Türk dilinin üç büyük kolundan (Karluk, Kıpçak, Oğuz) biri olan Kıpçak grubu içinde yer alır. Tatar Türkçesinin temelini dil Bulgarcası oluşturur. Burada Tatar Türkçesi, Tataristan'ın resmi dilidir. Bin yıllık aşkın süredir Arap alfabesini kullanan Tatarlar, 1927 yılında Latin alfabesini kabul etmişler ancak 1928 yılında Türkiye'nin Latin alfabesini kabulü üzerine 1940 yılında Kiril alfabesine geçmişlerdir (Buran-Alkaya, 2001:162-164).

Eski ehir Kazan Tatarlarının Türkiye’ye Göçü ve Kuruhöyük Köyüne Yerleşmeleri

Tataristan’daki Rus baskısı; Kazan, Ufa, Samara ve Orenburg’daki Tatarları göçe zorlamış ; bu göçlerden bir kısmı da Anadolu’ya olmuştur. Rivayete göre 1890’lı yıllarda Bursa kaplıcalarına gelmek üzere pasaport alan bir kısım Tatarlar, Sivastopol ve Odesa’ya trenle gelirler ve oralarından gemiyle İstanbul’a ulaşırlar. İstanbul’dan Bursa’ya geçen Tatarlar, yaklaşık bir sene kadar burada kalırlar. Bu esnada geçimlerini temin etmek için çeşitli işler yaparlar. Bu arada daha önce Türkiye’ye gelmiş olan Tatarlarla tanışır. Böylelikle 40 hane kadar olurlar. Bu topluluk kendilerine yerleşecek bir mekân ararken önce Eski ehir’in Hamitli (Orhaniye) köyüne gelirler ancak burada kendilerini kimi sorunlar karşılar ve nihayet eski adı Kuruhöyük olan Osmaniye civarına yerleşmeye karar verirler. Kuru bir arazide kurulan köy, adını yanındaki höyükten alır ve Tatarlar yeni yerleştikleri bu yerin adını Kuruhöyük olarak belirlerler.

TC Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün Kazan’ın 1000. kuruluş yılı dönümü için hazırladığı kitapta, yukarıdaki bilgileri teyit edecek şekilde Tatarlara 1895 yılında Kuruhöyük köyü arazisinin tahsis edildiği yazılmaktadır.

Eski ehir ili Çifteler ilçesine bağlı olan köy, ilçe merkezine 11 km, il merkezine ise 60 km uzaklıktadır. Başlangıçta 40 hane olarak kurulan köy, zamanla 140 haneye kadar ulaşmış ancak 2010 yılında 30 haneye ve 2013 yılında ise 20 haneye kadar düşmüştür. Bununla birlikte Tatarlar, Kuruköy’de uzun yıllar kapalı bir toplum olarak yaşamışken şimdi köyde Tatarlardan başka unsurlar da yaşamaktadırlar (Kandemir, 2010: 13-14).

1. Harita: Kazan Tatarları Yerleşim Yerleri, Hane ve Nüfusları

ÇEVREDBİLİM

Ekodilbilim/Çevredilbilim, çok yeni bir dilbilim alanıdır. Dünyada ciddi bir literatür olmasına karşın Türkiye’de neredeyse hiçbir şey yazılmamıştır. Ekoloji/çevrebilim, çevrenin korunmasını ele alırken çevredilbilim, dilin korunmasını konularını içerir.

Çevrebilim, biyolojik çe itlili i önemserken çevredilbilim, kültürel çe itlilik genelinde dilsel çe itlili i savunur. u halde biyolojik ve kültürel çe itlilik insanı olu turan çevrenin birbirinden ayrılmaz iki tarafıdır. Biri di erinden daha önemli de ildir (Balcı, 2005).

Dillerin Ölüme Terki / Dillerin ntiharı

Dil konu ucularının öz/ana dillerini çok de i ik nedenlerle terk etmelerine dayanır. Nedenleri genel olarak devlet idaresini kaybetme, azınlık durumuna dü me, kültürel erozyona u rama, sosyoekonomik sorunlar, ilgisizlik vs.dir. Ana dil, benzer nedenlerle alan bo altmaya ba layınca evin içine sıkı ır ve sonunda yok olur (Crystal, 2007).

Bir Dilin Ölmesi Ne Demektir?

Dilin ölmesi, çevremizdeki bir hayvan, bir bitki türünün kaybolmasından daha hafif bir ey de ildir.

Medyada üç be örne i kalmı falanca hayvan türü için birçok haber görebilirsiniz. Ancak Afrika'da, Asya'da üç be konu anı kalmı bir dil için ciddi bir yayın göremezsiniz.

unu unutmamalıdır, her ölen dil, insanlı ımızdan bir parçayı alıp götürmektedir.

ÇEVREDİLEMLERİN AÇISINDAN ESKİ EHIR KAZAN TATAR TÜRKÇESİ

1895 yılında Osmaniye köyünü kuran Tatarlar, uzun yıllar bu köyde ya ayıp ço aldıktan sonra çok çe itli nedenlerle göç etmeye ba lamı lardır. Göç sebeplerinin ba nda geçim sıkıntısı, e itim, memuriyet, ticaret ve evlilik gibi konular gelmektedir.

Tatarlar, 115 yıl kadar önce ana yurtlarını terk ederek geldikleri bu yeni vatanlarında, gelenek ve göreneklerini uzun yıllar devam ettirmişler ve dillerini unutmamı lardır. Bununla birlikte göç nedeniyle köyden uzakla anlar gittikleri yerlerde gelenek göreneklerini yavaş yavaş kaybetmeye ve dillerinden uzakla maya ba lamı lardır. Bundan ba ka hâkim dil ve kültürün de etkisiyle Tatar kültürü ve dili giderek evlerin içine sıkı ıp kalmı tır.

Biz bu makalemizde, ba ta Osmaniye köyü olmak üzere Eski ehir ilinde ya ayan Kazan Tatarlarının, dillerini hangi ya am alanlarında ne kadar kullanabildiklerine dayanarak bu dilin mevcut durumu ve gelece i hakkında tespitlerde bulunaca ız.

Yöntem olarak öncelikle Kazan Tatarlarının Eski ehir'deki yerle im yerleri, hane sayıları ve nüfusları tespit edildi. Adı geçen yerlere gidilerek önceden hazırlanmış formlar yetkililerden yardım alınarak dolduruldu. Bu saha çalı masından sonra yerle im haritası yapıldı. Formlardaki veriler tablolara i lendi. Ardından tablolardaki veriler de erlendirilerek Kazan Tatar Türkçesinin mevcut durum ve gelece i hakkında tespitlerde bulunuldu.

Eski ehir Kazan Tatar Türkçesinin Kullanım Durumu

Yukarıda sözünü etti imiz bilgi formlarından yararlanılarak a a ıda tablolar yapıldı. Yerle im yerlerine göre yapılan toplam 5 tabloya; yatay olarak dilin kullanım alanları, dikey olarak da cinsiyet ve ya kolonları yerle tirildi. Dilin kullanım alanları için toplam 10 alan belirlendi. Ya aralıkları ise toplam yedi aralıkta (1-10, 11-20, 21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61-100) olu turuldu.

	Osmaniye / Çifteler ¹													
	1-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-100	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Aile içi iletişim	-	-	35	30	40	35	45	40	65	60	75	70	80	80
Ev dışı günlük iletişim	-	-	5	5	35	30	45	40	55	50	60	55	65	60
Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alı-veri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İletişim (telefon, internet vs.)	-	-	-	-	15	10	20	15	25	20	35	30	40	40
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğlence	-	-	5	5	20	15	30	25	35	30	45	40	50	50
Kültür-sanat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Badet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	10	10

1. Tablo

Çifteler ilçesi Osmaniye köyünde 20 hanede yaklaşık olarak 80 kadar Kazan Tatarı ya amaktadır. Yukarıdaki tabloya göre Kazan Tatar Türkçesi, dilin kullanıldığı alanların bir kısmını tamamen bo altmış, bir kısmında ise i levini yitirecek düzeylere inmiş ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Aile içi iletişim, ev dışı günlük iletişim, iletişim ve eğlence alanlarında (cinsiyet ayrımında kadınlarda ortalama 5 puan fark var) 10 ya yukarısında aile içi iletişim ve ev dışı günlük iletişimde yükselen düzeyde di erlerinde ise orta düzeyde seyreden bir kullanım söz konusudur. Bundan başka ibadet alanında cinsiyet ayrımı olmaksızın 50 ya ın üstünde çok düşük düzeyde bir kullanım vardır. Kazan Tatar Türkçesi, dilin kullanıldığı alanlardan eğitim, alı-veri, kültür-sanat, spor ve sağlık alanlarını tamamen bo altmış ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Dikkat çeken bir başka nokta ise 0-10 ya grubunun bu dili i levsel olarak hiç kullanamamış olmasıdır.

	Çifteler/Merkez ²													
	1-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-100	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Aile içi iletişim	-	-	-	-	25	20	30	25	35	30	45	40	75	70
Ev dışı günlük iletişim	-	-	-	-	-	-	5	5	15	10	15	10	15	10
Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alı-veri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İletişim (telefon, internet vs.)	-	-	-	-	20	20	25	20	30	25	40	35	70	65
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğlence	-	-	-	-	-	-	10	5	15	10	15	10	15	10
Kültür-sanat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Badet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	5	5

2. Tablo

Çifteler merkezde toplam 30 hanede yaklaşık olarak 100 kadar Kazan Tatarı ya amaktadır. Yukarıdaki tabloya göre Kazan Tatar Türkçesi, dilin kullanıldığı alanların bir kısmını tamamen bo altmış, bir kısmında ise i levini yitirecek düzeylere inmiş ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Aile içi iletişim, ev dışı günlük iletişim, iletişim ve eğlence alanlarında (cinsiyet ayrımında kadınlarda ortalama 5 puan fark var) 20 ya yukarısında kademeli olarak yükselen orta düzeyde seyreden bir kullanım söz konusudur. Bundan başka ibadet alanında cinsiyet ayrımı olmaksızın 50 ya ın üstünde çok düşük düzeyde bir kullanım söz konusudur. Kazan Tatar

¹ Tablo verileri Nezire Erdoğan’dan alınmıştır.

² Tablo verileri Abdülkani Emek ve İbrahim Akgün’den alınmıştır.

Türkçesi, dilin kullanıldığı alanlardan eğitim, alı-veri, spor, kültür-sanat ve sağlık alanlarını tamamen bozmuş ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Dikkat çeken bir başka nokta ise 0-20 yaş grubunun bu dili ilevsel olarak hiç kullanamamış olmasıdır.

	Beylikova/Merkez ³													
	1-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-100	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Aile içi iletişim	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	10	10	25	25
Ev dışı günlük işler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alı-veri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İletişim (telefon, internet vs.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğlence	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kültür-sanat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Badet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

3. Tablo

Beylikova merkezde toplam 3 hanede yaklaşık olarak 10 kadar Kazan Tatarı yaşamaktadır. Yukarıdaki tabloya göre Kazan Tatar Türkçesi, neredeyse dilin kullanıldığı bütün alanları bozmuş ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Yalnızca aile içi iletişimde cinsiyet ayrımı olmaksızın 40 yaş yukarısında kademeli olarak yükselen ama düşük düzeyde seyreden bir kullanım söz konusudur. Buna ilaveten iletişim alanında 60 yaş ve yukarısında çok düşük düzeyde bir kullanım vardır. Dikkat çeken bir başka nokta ise 0-40 yaş grubunun bu dili ilevsel olarak hiç kullanamamış olmasıdır.

36

	Kıpınar/Beylikova ⁴													
	1-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-100	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Aile içi iletişim	-	-	-	-	-	-	-	-	25	20	30	25	40	35
Ev dışı günlük işler	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10	15	10	15	10
Eğitim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alı-veri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İletişim (telefon, internet vs.)	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10	15	10	15	10
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğlence	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	5	15	10
Kültür-sanat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Badet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

4. Tablo

Beylikova ilçesi Kıpınar köyünde toplam 3 hanede 10 kadar Kazan Tatarı yaşamaktadır. Yukarıdaki tabloya göre Kazan Tatar Türkçesi, neredeyse dilin kullanıldığı bütün alanları bozmuş ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmıştır. Yalnızca aile içi iletişim, ev dışı günlük işler, iletişim ve eğlence alanlarında (cinsiyet ayrımında kadınlarda ortalama 5 puan fark var) 40 yaş yukarısında kademeli olarak yükselen ama düşük düzeyde seyreden bir kullanım söz konusudur. Dikkat çeken bir başka nokta ise 0-40 yaş grubunun bu dili ilevsel olarak hiç kullanamamış olmasıdır.

³ Tablo verileri Hasan Tezel'den alınmıştır.

⁴ Tablo verileri Veysel Yıldırım'dan alınmıştır.

	Eski ehir/Tepeba ı-Odunpazarı ⁵													
	1-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-100	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
	%		%		%		%		%		%		%	
Aile içi ileti im	-	-	-	-	-	-	30	25	35	30	45	40	75	70
Ev d ı ı günlük i ler	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10	15	10	15	10
E itim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Al ı -veri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
leti im (telefon, internet vs.)	-	-	-	-	-	-	25	20	30	25	40	35	70	65
Spor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E lence	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10	15	10	15	10
Kültür-sanat	-	-	-	-	-	-	-	-	15	10	15	10	15	10
Sa lık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
badet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	5	5

5. Tablo

Eski ehir merkez ilçeleri Tepeba ı ve Odunpazarı’nda toplam 130 hanede yakla ık olarak 520 kadar Kazan Tatar ı ya amaktadır. Yukarıdaki tabloya göre Kazan Tatar Türkçesi, dilin kullanıldı ı alanların bir kısmını tamamen bo altmı , bir kısmında ise i levini yitirecek düzeylere inmi ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmı tır. Aile içi ileti im, ev d ı ı günlük i ler, ileti im, e lence ve kültür-sanat alanlarında (cinsiyet ayrımında kadınlarda ortalama 5 puan fark var) 40 ya yukarısında kademeli olarak yükselen ama dü ük düzeyde seyreden bir kullanım söz konusudur. Bundan ba ka ibadet alanında cinsiyet ayrımı olmaksızın 50 ya ın üstünde çok dü ük düzeyde bir kullanım söz konusudur. Kazan Tatar Türkçesi, dilin kullanıldı ı alanlardan e itim, alı -veri , spor ve sa lık alanlarını bo altmı ve yerini hâkim dil olan Türkiye Türkçesine bırakmı tır. Dikkat çeken bir ba ka nokta ise 0-30 ya grubunun bu dili i levsel olarak hiç kullanamamı olmasıdır.

Yukarıdaki bilgileri ve tabloları de erlendirecek olursak u sonuçlara ula abiliriz.

1. Kazan Tatarları, 1895 Eski ehir ili Çifteler ilçesi Osmaniye köyüne gelip yerle mi ler; uzun yıllar bu köyde kendi dillerini konu mu lar; gelenek ve göreneklerini ya amı lardır.
2. Ba langıçta ya amın bütün alanlarında ana dillerini kullanan Tatarlar, zamanla e itim, ticaret, memuriyet ve evlilik gibi sebeplerle göç ettikleri yerlerde ana dillerini giderek kullanmaz olmu lardır.
3. Tatarlar, e itim, alı -veri , spor ve sa lık gibi alanlarda ana dillerini hemen hiç kullanmazken Tatarca, aile içi ileti im, ev d ı ı günlük i ler, ileti im, e lence, kültür-sanat ve ibadet gibi alanlarında kısmen kullanılmı ancak büyük oranda bu alanları bo altıp yerini Türkiye Türkçesine bırakmı tır.
4. Dikkat çeken di er bir nokta, neredeyse bütün yerle im yerlerinde 40 ya altının Tatar Türkçesini i levsel olarak hemen hiç kullanmıyor olmasıdır.

⁵ Tablo verileri Eski ehir Kazan Tatarları Kültür ve Dayanı ma Dernek Ba kamı Nadi Özdamar’dan alınmı tır.

SONUÇ

Diller ekonomik, kültürel, politik, dini ve diğer sebeplerle her zaman yok olmu lardır. Dillerin yok olma tehlikesi insanlı ın en önemli kültürel sorunlarından biridir. Bir dilin yerine ba kasının geçmesi aslında ço u kez isteksizce bir gönüllülüğten kaynaklanır. Aslına bakılırsa bütün dünyada “hâkim” kültürle ili ki kuruldu unda ebeveynler, çocuklarının güvenlik ve iyiliklerini dü ünerek onları uyum sa lamaya zorlarlar. ki dilli i te vik ederek ya da ho görerek dillerini ba ka bir dille de i tirenler genelde ebeveynlerdir. Ancak daha sonra çocuklar bu yeni dili tek dil hâline getirirler (Fischer, 2013:200-202).

Eski ehir Kazan Tatar Türkçesinin durumuna çevredilbilimi açısından bakıldı ında, evlerin içine sıkı mı bir dilin giderek kaybolmakta oldu u görülüyor. Bu durum yalnızca bir dilin kaybolması demek de ildir. Dili konu an insanların bütün kültürel kimliklerinin de kaybolması demektir. Dolayısıyla kültürel çevrede bir kırılma, kopma ve yok olma ile kar ı kar ıyayız. Kültürel çevredeki bu yok olu , kültürel zenginli e ve çe itlili e önemli bir darbedir. Eski ehir Kazan Tatar Türkçesi ve kültürünün kaybolması, dil ve kültür açısından tekle meye do ru atılmı talihsiz bir adım olacaktır.

Ana dillerini kaybedenler, her zaman etnik kimlik kaybı ya arlar. Bu aynı zamanda sözlü kültürün de yok olması demektir. Bununla birlikte gelenek ve görenekler de yok olacaktır. Bu durumda göçmen/azınlık toplumlari çöker ve yeni dil ço unlukla bo lu u dolduramaz. Dolayısıyla ya yeni kimlik arayı ında olan ya da hâkim kültürün içinde kaybolmu kayıp nesiller ortaya çıkar (Fischer, 2013:200-202).

Eski ehir Kazan Türklerinin kimi yerlerde farklılıklar gösterse de neredeyse 40’lı ya larda tek dilli olduklarını ancak daha yukarısında hem Kazan Tatar Türkçesini hem de Türkiye Türkçesini kullanmak bakımından iki dilli olduklarını görüyoruz. ki dillilik, bugün dünyada birçok toplumda görülebilmektedir. En yakınımızda Makedonya’da ya ayan Türkler, hem Türkçe hem de Makedonca hatta yer yer Arnavutça da konu maktadırlar.

ki dilli i devam ettirmek bir çözümse de bunun için o dili konu an sayısının fazla olması gerekir. Yakla ık olarak 20.000 veya daha az sayıda konu uru olan diller, ancak tam bir yalıtımla varlıklarını sürdürebilirler (Bugünkü ileti im ve ula ım ortamında bunu sa lamak güçtür). Bunun dı ında her durum, o dil için mutlak yok olu demektir (Fischer, 2013:200-202).

Eski ehir Kazan Türkleri, dillerini, kültürlerini ve nihayet kendi öz benliklerini kaybetmek istemiyorlar ve bu gidi e dur demek istiyorlarsa, dillerini çocuklarına ö retmeleri ve bu dili daha çok alanda kullanmaya gayret etmeleri gerekiyor. Aksi halde dilleri, kültürleri ve kendi öz benlikleri kaybolacaktır. Bu durum çevredilbilimi açısından da ciddi bir kayıptır.

KAYNAKLAR

- BALCI, Tahir, “Çevredilbilime Do ru”, [http:// www.turksolu/89/basyazi89. htm](http://www.turksolu/89/basyazi89.htm): 6.2.06 (07.10.2013), 2005.
- BURAN, Ahmet - ALKAYA, Ercan, **Ça da Türk Lehçeleri**, Akça Yayınları, Ankara 2001.
- CRYSTAL, David, **Dillerin Katli**, (Çev. Gökhan Cansız) Profil Yayınları, stanbul 2007.
- F SCHER, Steven Roger, **Dilin Tarihi** (Çev. Muhtesim Güvenç), Türkiye Bankası Yayınları, Ankara 2013.
- RDEN, Abdülvahit, **Kuruhöyük 1895**, Eski ehir Kazan Tatarları Kültür ve Yardımla ma Derne i Yayınları, Eski ehir 2010.